

<https://doi.org/10.26565/2227-6505-2026-42-07>

УДК 930:303.621.32:323.15(477.54-25):355.4(477-651.2:470-651.1)"2022/2026"

Я.І. ШКАБУРА, канд. істор. наук,
старший викладач кафедри українознавства
e-mail: ya.shkabura@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1541-9317>
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

МІКРОІСТОРИЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ДОСВІД ПРЕДСТАВНИКІВ ДІАСПОР ХАРКОВА

Мета статті полягає в аналізі індивідуального досвіду представників діаспор, що знаходяться у Харкові, в умовах повномасштабної російсько-української війни через застосування мікроісторичного підходу, зокрема у виявленні трансформацій ідентичності, практик солідарності та стратегій виживання в ситуації екзистенційної загрози.

Методологія дослідження ґрунтується на засадах усної історії, мікроісторичного підходу та міждисциплінарності. Джерельну основу становлять інтерв'ю, записані у 2025 р. в межах проєкту «Ті, що лишилися: історії жителів Харківської області», реалізованого Центром міської історії Центрально-Східної Європи. Застосовано методи нарративного аналізу, порівняння та контекстуалізації особистих свідчень із ширшим соціокультурним тлом. Особлива увага приділена етичним аспектам фіксації та використання усноісторичних матеріалів в умовах триваючої війни.

Наукова новизна полягає у введенні до наукового обігу нових усноісторичних джерел та в інтерпретації досвіду представників іранської, вірменської, азербайджанської й болгарської національних меншин Харкова крізь призму свідомого вибору.

Висновки засвідчують, що війна актуалізувала моральний вимір належності: залишитися означало зберегти гідність, відповідальність і солідарність з Україною, українським народом та мешканцями свого міста зокрема. Волонтерство, професійна діяльність і творчість стали водночас формами психологічної адаптації та громадянської участі. У проаналізованих інтерв'ю Харків відображений як простір багатонаціональної стійкості, у якому спільний досвід небезпеки консолідує різні етнічні групи навколо ідеї відповідальності за майбутнє України. Дослідження демонструє, що збереження етнокультурної ідентичності поєднується з глибокою інтегрованістю в український соціум, що спростовує російські пропагандистські наративи про нібито дискримінацію меншин.

Ключові слова: російсько-українська війна, Харків, діаспора, інтерв'ю, усноісторичне дослідження.

Як цитувати: Шкабура Я.І. Мікроісторичний вимір сучасної російсько-української війни: індивідуальний досвід представників діаспор Харкова. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2026. Вип. 42. С. 87-95, <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2026-42-07>

In cites: Shkabura Ya.I. (2026) Microhistorical dimension of the modern Russian-Ukrainian war: individual experience of representatives of the Kharkiv diaspora. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences*, Issue 42, (87-95), <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2026-42-07> (in Ukrainian)

©Я.І. Шкабура, 2026

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Актуальність дослідження зумовлена не лише загальним зростанням інтересу до усноїсторичних практик, а передусім екзистенційним характером викликів, які після початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 р. постали перед мешканцями України – в цілому, і зокрема – Харківської області, територія якої стала прифронтовою. Війна поставила кожного жителя м. Харків (напередодні лютого 2022 року населення міста досягало майже 1,5 млн. людей) – незалежно від його етнічного походження, мови чи культурної належності – перед фундаментальним вибором: залишитися чи виїхати, повернутися чи розпочати нове життя в іншому місці.

Цей вибір мав не лише практичний, але й глибокий ціннісний і ідентифікаційний вимір. Для представників діаспор і національних меншин він набував додаткової складності, оскільки поєднував питання безпеки, лояльності, належності та особистої відповідальності. Рішення залишитися в Харкові або повернутися до нього часто означало свідоме прийняття ризику.

У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження індивідуальних історій, які дозволяють побачити, як така значна подія як війна, з усіма її аспектами та наслідками – переживається на рівні конкретної людини. Мікроісторичний підхід дає змогу виявити ті смисли, мотивації та внутрішні трансформації, які залишаються непомітними в макроісторичних узагальненнях.

Персональний досвід, який фіксується під час збирання подібного роду інтерв'ю, є унікальним та багатограним, та в подальшому може бути використаний дослідниками у різних сферах, як то антропология, соціология, психология, історія тощо.

Питання проведення усноїсторичних досліджень в контексті російсько-української війни, етичного збору та подальшого використання аудіозаписів, особливостей, які виникають в процесі, не вперше постають в центрі уваги різних науковців: тут можна згадати різні міжнародні конференції, симпозіуми тощо, що були проведені за останні роки (напр., «Найбільш документована війна: етика і практика міжнародної співпраці», 6–8 червня 2024 року, Львів; «Найбільш документована війна: задіяти архіви. Симпозіум документальних та архівних проєктів», 22–24 травня 2025 року, м. Львів, або «Війна, наука та емоції: часові виміри усноїсторичних джерел» (20–21 лютого 2026 р., м. Чернігів). Сучасна українська історіографія усної історії, особливо в контексті російсько-української війни, демонструє інтенсивний розвиток як у теоретико-методологічному, так і в прикладному вимірах. Важливе місце в цьому процесі займає збірник «Слухати, чути, розуміти: усна історія України ХХ–ХХІ століть» за редакцією Г. Грінченко [1], який репрезентує узагальнення попереднього досвіду розвитку усної історії в Україні. У ньому окреслено ключові підходи до роботи з усноїсторичними джерелами, проблеми інтерпретації пам'яті, а також методологічні засади аналізу індивідуального досвіду. Водночас нові виклики, пов'язані з війною після 2022 р., знайшли відображення у збірнику «Розмови з тими, хто питає про війну» під редакцією Н. Отрищенко [2]. У ньому увага зосереджена на осмисленні досвіду війни через діалог, інтерв'ю та рефлексію дослідників. Праця демонструє зміщення акценту з класичних питань пам'яті на проблеми переживання травми, комунікації та етичної відповідальності в умовах триваючого конфлікту. А. Вилегала [5] акцентує увагу на ризиках, пов'язаних із польовими дослідженнями в умовах війни, необхідності адаптації методів інтерв'ювання та забезпеченні безпеки як респондентів, так і дослідників. Останнім часом у центрі уваги дослідників все частіше постає індивідуальний досвід жителів Харкова та Харківської області в період повномасштабного російського вторгнення, практики виживання та адаптації [напр., 3, 4, 6]. Натомість, досвід представників діаспор, що знаходяться у Харкові, залишався поза увагою науковців.

Запропонована стаття покликана посприяти розширенню вже наявних знань, спираючись на досвід, отриманий в ході збору інтерв'ю в рамках проєкту «Ті, що лишилися: історії жителів Харківської області». В подальшому представлена інформація може бути

використана для порівняння з індивідуальними життєвими траєкторіями жителів інших міст і областей України, роблячи можливими більш узагальнюючі наукові роботи.

В рамках усної історичного дослідницького проекту «Ті, що лишилися: історії жителів Харківської області» (<https://www.lvivcenter.org/researches/those-who-remained/>), який проводив Центр міської історії центрально-східної Європи за фінансування Koerber Stiftung, що розпочався у 2023 році, було записано більше 100 інтерв'ю (вони зберігаються у відповідному архіві [7]). Частина з них і лягла в основу представленої статті. Тож у науковий обіг вводяться абсолютно нові усної історичні джерела.

У фокусі статті знаходяться представники різних діаспор та національних меншин, що лишилися у Харкові після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року, або ненадовго залишали місто і країну, проте – повертались, і більшу частину часу все ж провели тут. Інтерв'ю, на які буде спиратися ця стаття, були записані мною особисто у період травня–листопада 2025 року. Відразу варто наголосити, що у статті представлені не всі національні меншини, які є у Харкові. Команда нашого проекту зверталась до набагато більшого кола людей, представників інших діаспор. Проте, посилаючись на різні причини (відсутність вільного часу, не бажання говорити під аудіозапис, тощо) вони відмовлялись від розмови. Тож використаний у статті матеріал є спробою представити те, що вдалося зібрати у рамках вищезгаданого проекту (наразі збір інтерв'ю завершено). Детальніше характеризуючи джерельну базу і враховуючи вже зазначену інформацію, зафіксуємо, що оповідачами, на аудіозаписи яких ми спиралися, були чоловіки, які значну частину свого життя прожили у Харкові, працюють у цьому місті (займалися бізнесом або творчістю). Більшість із них на момент лютого 2022 року тут жили з родинами/родичами. На момент запису вік оповідачів становив від 49 до 69 років.

Методологічною основою стало поєднання принципів усної історії, мікроісторичного підходу та міждисциплінарності, що дозволяє комплексно інтерпретувати індивідуальний досвід у ширшому соціокультурному контексті. Ключовим є мікроісторичний підхід, який передбачає зосередження на окремих людських історіях як аналітичних одиницях, через які реконструюються ширші історичні процеси. У цьому випадку індивідуальні наративи представників діаспор розглядаються не як ізольовані свідчення, а як репрезентативні кейси, що відображають специфіку переживання війни в багатонаціональному середовищі. Наративний аналіз дозволяє дослідити структуру, логіку та смислові акценти особистих історій, зокрема способи осмислення війни, формування ідентичності тощо. Метод порівняння використано для виявлення спільних і відмінних рис у досвіді представників різних діаспор, що дає змогу простежити як універсальні, так і специфічні моделі поведінки й адаптації. Міждисциплінарний підхід інтегрує елементи історії, соціології, антропології та психології для глибшого розуміння поведінкових стратегій і трансформацій ідентичності.

З огляду на триваючі бойові дії на території Харківської області та ймовірність їх поширення на території, де проживали респонденти на момент фіксації інтерв'ю, виникає необхідність дотримання особливих заходів безпеки щодо використання їх персональних даних. З метою збільшення захисту ідентифікації оповідачів, а також із міркувань етичної відповідальності, у публікації замість справжніх імен респондентів використано ініціальні псевдоніми, а назви конкретних населених пунктів замінені на узагальнені територіальні позначення.

Розпочати я хотів би з аналізу інтерв'ю пана М. [7, М., 49, 2025]. Він родом з Ірану, але понад половину життя прожив у Харкові. М. приїхав сюди у 1990-х роках і з часом Україна стала для нього другою Батьківщиною. Сьогодні він підприємець і водночас волонтер. Формально М. не є громадянином України, однак внутрішньо давно ідентифікує себе українцем. У його словах відчувається особлива подвійність ідентичності: Іран – це країна, де він народився, а Україна – країна свідомого вибору. За обидві він переживає, але у багатьох моментах навіть віддає перевагу Україні, адже саме тут сформувалося його доросле життя.

Після початку повномасштабного російського вторгнення М. мав можливість виїхати з України як іноземець, однак свідомо залишився в Харкові. Своє рішення він пояснює не стільки обставинами, скільки моральною позицією. Україна стала для нього домом, а «дім», переконаний він, «не залишають у момент небезпеки» [7, М., 49, 2025]. М. говорить про особисту відповідальність перед містом і людьми, серед яких прожив десятиліття. І у його словах звучить принципівість: не тікати від труднощів, не зраджувати місце, яке дало можливості, друзів і сенси. Для нього залишитися – означало зберегти внутрішню цілісність і гідність.

М. говорить про Харків із теплом і повагою. Він називає місто частиною власної історії та простором, де «відчуває себе своїм» [7, М., 49, 2025]. У його риториці немає дистанції між «я» і «Україна» – радше відчувається приналежність. Особливо емоційним для нього став момент, коли іранські дрони почали атакувати українські міста: це спричинило внутрішній конфлікт і біль, адже країна його народження опинилася по інший бік війни, напругу «підтримуючи російську агресію» [7, М., 49, 2025]. Водночас він чітко розмежує політичний режим і народ Ірану, наголошуючи на повазі до культури обох країн: де він народився та де він проживає зараз. Зважаючи на його слова та наголоси, можна зробити висновок, що він зайняв позицію людини, яка обрала бути з Україною через свої переконання.

Початок війни для М., як і для більшості харків'ян, був періодом страху й невизначеності. Обстріли, постійна небезпека, необхідність переховуватися в укритті стали частиною повсякденності. Однак замість пасивного очікування він обрав дію: долучився до волонтерської допомоги, підтримував військових і цивільних [7, М., 49, 2025]. Через чутливість теми деталей він не розкриває, проте підкреслює, що допомога стала для нього способом подолати безсилля. Активність, взаємна підтримка і віра в людей стали його психологічною стратегією виживання.

На запитання, що підтримує його і дає сили залишатися в Харкові та працювати далі, М. наголошує на людях. Саме взаємна підтримка, відчуття спільності й довіра стали для нього «головним ресурсом» [7, М., 49, 2025]. Допомагає також віра у справедливість і переконання, що «Україна – вистійть» [7, М., 49, 2025]. Робота, волонтерство і щоденні дії дають відчуття сенсу. Для нього залишатися означає не лише те, що він фізично присутній у місті; це – постійний внутрішній вибір бути частиною його життя навіть у найскладніші часи.

Цікавим є інтерв'ю, взяте у одного з лідерів вірменської общини С. [7, С., 64, 2025]. Народився він в Єревані, у 1960-х був призваний до лав радянської армії та проходив службу саме в Харкові. Після завершення служби вступив до одного з харківських університетів, здобув економічну освіту й ухвалив рішення залишитися тут жити. Відтоді його життя вже понад пів століття нерозривно пов'язане з Харковом. Тут він створив родину, виростив дітей, має онуків, розвивав бізнес і громадську діяльність. За його активної лідерської діяльності громада реалізувала низку важливих проєктів у сфері релігії, вірменської культури та мови. До початку повномасштабної війни, розпочатої Росією, в Харкові та області проживало понад 30 тисяч вірмен, із яких близько двох тисяч були активними членами громади. С. наголошує, що «вважає Україну своєю другою Батьківщиною», при цьому зберігаючи глибоку національну ідентичність [7, С., 64, 2025].

Після початку повномасштабного російського вторгнення С. мав реальні можливості залишити Україну: він має тісні зв'язки із США, житло за кордоном, не кажучи вже про зв'язки у, власне, Вірменії. Частина його родини – зокрема, доньки з дітьми – тимчасово виїхали задля безпеки. Проте сини залишилися в Україні, оскільки мають українське громадянство. Сам С. свідомо вирішив залишитися в Харкові. Він пояснює це не лише особистою прив'язаністю до міста, а й «моральною відповідальністю перед родиною, громадою та країною» [7, С., 64, 2025]. Для нього поїхати означало б «зрадити те, що він будував десятиліттями» [7, С., 64, 2025]. Залишившись, він активно включився у волонтерську діяльність, допомагав

організовувати гуманітарну підтримку, співпрацював із місцевою владою та координував допомогу як для цивільних, так і для військових.

С. називає себе харків'янином і говорить про місто з великою повагою та теплом. Він підкреслює, що Харків «завжди був багатонаціональним і толерантним» [7, С., 64, 2025]. За десятки років життя тут він «не стикався з проявами ворожості чи дискримінації за національною ознакою» [7, С., 64, 2025]. Саме тому він категорично відкидає російські наративи про нібито утиски національних меншин в Україні. Війна змінила його ставлення до російської держави – він різко засуджує агресію та називає її «несправедливою». Водночас він високо оцінює згуртованість українського суспільства, підтримку міжнародних партнерів і вважає, що Україна «продемонструвала світові приклад стійкості» [7, С., 64, 2025]. Для нього Україна – це держава, яка дала можливість реалізувати себе, і тому він відчуває вдячність і відповідальність перед нею.

Як згадує С., «перші тижні вторгнення були найважчими»: припинили роботу банки, виник дефіцит готівки, були перебої з продуктами, люди масово виїжджали [7, С., 64, 2025]. Оповідач разом із великою родиною перебував у власному будинку за містом, де одночасно жили 12 осіб. Попри небезпеку, він намагався діяти. Одним із важливих кроків стало відновлення роботи хлібопекарні в одному з міст Харківської області, що стало «символом повернення до життя й підтримки громади» [7, С., 64, 2025]. Вірменська громада організувала розподіл гуманітарної допомоги, підтримувала родини військових, допомагала пораненим, надавала продукти та необхідні речі. З часом ситуація поступово стабілізувалася: відновилися постачання, почав працювати бізнес, частина людей повернулася до міста.

Стосовно того, що ж допомагає залишатися в Харкові та продовжувати працювати, С. зазначає: віра, відповідальність і люди [7, С., 64, 2025]. Його підтримує переконання, що «правда на боці України» [7, С., 64, 2025]. Він говорить про неймовірну єдність мешканців міста, про силу волонтерського руху, про мужність військових і витримку цивільних. Окремо підкреслює роль родини – саме вона дає внутрішню опору. Також його надихає сам Харків: «попри постійні обстріли, місто залишається чистим, доглянутим і живим» [7, С., 64, 2025]. Для нього це символ незламності. Він переконаний, що перемога – питання часу, а залишатися й працювати тут означає бути частиною цієї спільної боротьби та майбутнього відновлення.

Ще одну точку зору можна отримати з інтерв'ю К. [7, К., 62, 2025]. Він народився в Азербайджані, з дитинства був привчений до праці, малою з шести років і змалку мріяв стати художником. Після служби в армії планував навчатися в Ленінграді, однак, опинившись транзитом у Харкові, «за кілька годин закохався в місто» й вирішив залишитися [7, К., 62, 2025]. Уже близько сорока років його життя пов'язане з Харковом. Нині він має значні пошановані громадою заслуги перед містом. Займаючись творчою діяльністю, він власноруч створив майстерню та галерею. К. має українське громадянство, його діти – «україномовні, та вважають себе патріотами України та Харкова» [7, К., 62, 2025].

Цілком законні можливості виїхати з України після початку повномасштабного російського вторгнення К. мав. Серед іншого – він має зв'язки в Азербайджані та міг би там проживати. Частина дітей оповідач тимчасово відправив у безпечніше місце, однак сам залишився. Пояснює це тим, що Харків – його дім, що це місце, яке він «допомагав розбудувати десятиліттями» [7, К., 62, 2025]. Залишити майстерню, справу життя, місто – означало б «втратити частину себе» [7, К., 62, 2025]. Навіть після особистої трагедії – на початку повномасштабного російського вторгнення загинув його племінник – він не покинув Харків. Каже, що «душа його тут», а відповідальність перед родиною й містом не дозволила виїхати [7, К., 62, 2025].

К. називає Харків рідним домом і підкреслює його багатонаціональність та відкритість. За роки життя тут він «спілкувався з людьми різних національностей» і переконаний, що «більшість людей – добрі та щирі» [7, К., 62, 2025]. Він вважає себе частиною українського суспільства, а своїх дітей – патріотами, передусім – Харкова. Водночас зберігає повагу до

азербайджанських традицій, хоча діти більше інтегровані в український культурний простір. Війна для нього – трагедія, яку складно раціонально пояснити. Він говорить про біль, втрати, загибель молодих людей і про те, що «життя має бути спрямоване на творення, а не на знищення» [7, К., 62, 2025].

Перші місяці війни стали для К. «несподіванкою і жахом» [7, К., 62, 2025]. Обстріли, перебої з продуктами, проблеми з хлібом, блекаути, пошкодження даху майстерні – усе це стало частиною повсякденності. Родина певний час перебувала в підвалі, там же він почав знову працювати, адже творчість стала способом психологічного порятунку. К. зазначає, що приблизно місяць-два не міг працювати через трагедію, що сталась з його племінником, але згодом повернувся до творчої роботи. Працює щодня, окрім неділі, бо переконаний, що «сама праця й творення рятують від внутрішнього руйнування» [7, К., 62, 2025]. До труднощів із відключенням електроенергії пристосувалися за допомогою генератора. Матеріальні нестачі вважає «менш болісними, ніж моральні втрати» [7, К., 62, 2025].

Азербайджанська спільнота в Харкові після 2022 року значно змінилася: багато жінок і дітей виїхали, культурні заходи й недільні школи фактично припинили роботу. Частина людей залишилася й продовжує підтримувати місто. За його словами, «допомога з боку знайомих і друзів з Азербайджану була» – моральна й матеріальна підтримка, гуманітарні ініціативи [7, К., 62, 2025]. Він проводить паралелі між долею України та Азербайджану, зазначаючи, що «обидві країни мають складний досвід воєнних конфліктів» [7, К., 62, 2025].

Головною опорою К. називає родину, особливо молодшу доньку, яка «дає стимул жити й працювати» [7, К., 62, 2025]. Підтримує любов до мистецтва, відчуття місії творити та дарувати людям світло навіть у темні часи. Організація виставок під час війни стала для нього способом додати «трохи світла в темному тунелі» [7, К., 62, 2025]. Він визнає, що психологічно змінився, як і всі, але переконаний: «не можна здаватися, потрібно працювати, вірити й сподіватися на завершення війни» [7, К., 62, 2025]. Домом для нього є родинне вогнище, місце любові та турботи. Саме це відчуття дому й відповідальність за нього тримають його в Харкові попри небезпеку.

Останнє інтерв'ю було записано з В. У ході розмови він неодноразово наголошував, що має глибоке болгарське коріння [7, В., 69, 2025], не зважаючи на те, що народився поблизу Харкова. Саме в цьому місті пройшло його дитинство і сформувалася особиста та професійна ідентичність. Тут, «серед багатонаціональної спільноти», В. зростав, навчався, «спілкувався з людьми різних культур та національностей», що заклало в ньому відчуття відкритості та толерантності [7, В., 69, 2025]. Відразу варто зазначити, що у Харкові він опікувався чималим колом питань щодо поширення та підтримки болгарської культури та мови, у різний спосіб сприяв розвитку болгарсько-українських відносин тощо.

Попри болгарське коріння, В. також зазначав, що «відчуває сильний зв'язок з українською культурою та традиціями» [7, В., 69, 2025]. Щодо поняття «дому» – оповідач вважає таким перш за все саме Харків. Для нього це «місце, де живе історія його нинішньої сім'ї», «де збудоване його життя» [7, В., 69, 2025].

Чи мав можливість В. залишити Харків, та й Україну в цілому, після початку повномасштабного російського вторгнення, і більше не повертатись? Так, безумовно. Відповідно до свого віку він не має обмежень щодо перетинання кордону, а також він має житло та знайомих у Болгарії. На короткий час, навесні 2022 року, В. дійсно виїхав туди для «тимчасового прихистку» та «організаційної підтримки громади» [7, В., 69, 2025]. Проте повернувся в Харків, оскільки залишити місто означало б втрату частини себе – родини, дім, власну історію, справу життя та професійні зв'язки. Тож навіть після складних подій, пов'язаних із війною, зокрема після численних обстрілів і небезпеки для життя, В. повернувся і продовжує тут залишатися. Він пояснює це тим, що «душа його тут, в Харкові», а відповідальність перед родиною і містом не дозволяє їх залишити надовго [7, В., 69, 2025].

В. підкреслює багатонаціональність та відкритість Харкова. За роки життя він спілкувався з людьми різних національностей і професій, та переконаний, що більшість із них – «добрі, щирі та відкриті» [7, В., 69, 2025]. Для нього Харків – це місто, яке формує людей, де є простір для розвитку, творчості та взаємопідтримки.

В. вважає себе частиною українського суспільства, а своїх дітей виховує «як патріотів Харкова та України» [7, В., 69, 2025]. Водночас він зберігає повагу до болгарських традицій. Він підкреслює, що війна стала «трагедією, яку складно раціонально пояснити»: він говорить про біль, втрати, загибель молодих людей, проте водночас вірить у необхідність зберігати життя, творити й підтримувати один одного [7, В., 69, 2025].

Перші місяці війни стали для В. шоком. Постійні обстріли, перебої з електропостачанням та водопостачанням, нестача продуктів, пошкодження будинку та майна – усе це стало частиною нової реальності. Родина певний час перебувала в підвалі, де В. «намагався підтримувати нормальний ритм життя, працюючи й організовуючи побут» [7, В., 69, 2025].

Внутрішня напруга, різкі звуки вибухів і грім стали постійним стресом, а «психологічна підтримка з боку родини і друзів допомогла витримати найважчі моменти» [7, В., 69, 2025]. Він зазначає, що «творчість і праця стали основними стратегіями виживання»: навіть у підвалі В. продовжував працювати, адже «створення чогось нового» допомагало «зберегти відчуття власної цінності та внутрішньої рівноваги» [7, В., 69, 2025]. Матеріальні труднощі він відчував, проте вважає їх менш болісними за моральні й емоційні втрати.

Болгарська громада в Харкові зазнала суттєвих змін після 2022 року. «Курси мови та культурні заходи призупинилися, частина членів виїхала», але громада зосередилася на соціальній підтримці та допомозі українським біженцям і тим, хто постраждав від війни [7, В., 69, 2025]. В. розповідає про випадки, коли завдяки контактам громади українські військові, що потрапили в полон, отримували допомогу та були обміняні [7, В., 69, 2025].

Навесні 2022 року, коли В. тимчасово перебував у Болгарії, він бачив сотні тисяч українців, яким надавали житло та підтримку. Особливо запам'ятався випадок, коли «власник дорогих апартаментів безкоштовно прийняв українську родину з дітьми» [7, В., 69, 2025]. Водночас співрозмовник підкреслює, що «суспільство Болгарії не є однорідним»: «є й проросійські настрої, але масові акції на підтримку України в Софії», столиці Болгарії, «демонструють домінуючу солідарність» [7, В., 69, 2025].

Головною опорою для В. є родина, близькі та друзі, а також відчуття відповідальності за місто та громаду. Оповідач сприймає дім не як якісь стіни; для нього перш за все це – люди та зв'язки, які створюють безпеку та стабільність [7, В., 69, 2025]. Творча діяльність, спілкування з громадою, підтримка близьких і відчуття особистої місії допомагають витримати найскладніші моменти.

Проведений аналіз інтерв'ю дає підстави для узагальнень щодо трансформації ідентичностей у воєнному контексті. Досвід представників іранської, вірменської, азербайджанської та болгарської спільнот засвідчує, що вирішальним чинником їхнього вибору залишатися в Харкові стала не формальна належність, а усвідомлена громадянська позиція, поєднана з глибоким відчуттям дому як простору відповідальності. У наративах респондентів простежується поєднання збереження етнокультурної самобутності з інтегрованістю в український соціум, що спростовує російські пропагандистські твердження про утиски національних меншин.

Водночас усноісторичні свідчення демонструють, що війна актуалізувала моральний вимір належності: залишитися означало зберегти гідність, внутрішню цілісність і солідарність з Україною, українським народом та мешканцями свого міста зокрема. Волонтерство, професійна діяльність, творчість та підтримка громад стали домінуючою частиною стратегії психологічної адаптації й водночас форми громадянської участі. Зібрані матеріали дозволяють трактувати Харків як простір багатонаціональної стійкості, у якому спільний досвід небезпеки консолідує різні етнічні групи навколо ідеї відповідальності за спільне майбутнє України.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, він повністю дотримується етичних норм, у тому числі неприпустимості плагіату, фальсифікації даних і подвійної публікації.

Список використаної літератури

1. Слухати, чути, розуміти: усна історія України ХХ–ХХІ століть : зб. наук. праць / за наук. ред. докторки істор. наук Г. Грінченко. Київ : ТОВ «АРТ КНИГА», 2021. 352 с.
2. Розмови з тими, хто питає про війну: збірник / під редакцією Н. Отріщенко. Львів : Центр міської історії, 2024. 180 с.
3. Шкабура Я. Місце творчості у виживанні під час війни: досвід жителів Харкова та області. «Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)). № 5(35). Київ, 2025. С. 1769-1778. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5\(35\)-1769-1778](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5(35)-1769-1778)
4. Шкабура Я. Особливості / виклики усноісторичних досліджень сучасної російсько-української війни. Дні науки – 2024 : електрон. зб. матер. XIV Міжнар. наук. конф. студ., асп. та молод. вчен. (27 трав. 2024 р.). Київ : ВПЦ: "Київський університет", 2024. С. 291-293. URL: http://www.history.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2024/10/Dni_nauky-2024_zbirnyk_materialiv.pdf
5. Wylegała A. Methodology, ethics and safety in projects documenting the war and refugee experience after Russia's invasion of Ukraine on 24/02/2022 (translation). *Wroclawski Rocznik Historii Mówionej*, 12. 2022. P. 332–339. URL: <https://doi.org/10.26774/wrhm.364>
6. Shkabura Ya. On the issue of the dangers of interviewing people in the liberated ukrainian territories (using the example of recordings made in 2024 in the Kharkiv region). *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)).* № 5(35). Київ, 2025. С. 2304-2312. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5\(35\)-2304-2312](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5(35)-2304-2312)
7. Архів Центра міської історії Центрально-Східної Європи. Проект «Ті, що лишилися: історії жителів Харківської області».

Ya.I. SHKABURA, Candidate of Historical Sciences
Senior Lecturer, Department of Ukrainian Studies
e-mail: ya.shkabura@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1541-9317>
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Svobody Square, 6, Kharkiv, 61022, Ukraine

**MICROHISTORICAL DIMENSION OF THE MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR:
INDIVIDUAL EXPERIENCE OF REPRESENTATIVES OF THE KHARKIV DIASPORA**

The aim of the article is to analyze the individual experience of diaspora representatives located in Kharkiv in the conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war through the application of a microhistorical approach, in particular, in identifying identity transformations, solidarity practices, and survival strategies in a situation of existential threat.

The research methodology is based on the principles of oral history, a microhistorical approach and interdisciplinarity. The source basis is interviews recorded in 2025 within the framework of the project “Those Who Remained: Stories of Residents of the Kharkiv Region”, implemented by the Center for Urban History of Central and Eastern Europe. The methods of narrative analysis, comparison and contextualization of personal testimonies with a broader socio-cultural background were applied. Special attention is paid to the ethical aspects of recording and using oral history materials in conditions of ongoing war.

The scientific novelty lies in the introduction of new oral historical sources into scientific circulation and in the interpretation of the experience of the Iranian, Armenian, Azerbaijani and Bulgarian communities of Kharkiv through the prism of conscious choice.

The conclusions show that the war actualized the moral dimension of belonging: to stay meant to preserve dignity, responsibility and solidarity with the city. Volunteering, professional activity and creativity became at the same time forms of psychological adaptation and civic participation. In the analyzed interviews, Kharkiv is reflected as a space of multinational resilience, in which the common experience of danger consolidates different groups around the idea of responsibility for the future of Ukraine. The study demonstrates that the preservation of ethno-cultural identity is combined with deep integration into Ukrainian society, which refutes Russian propaganda narratives about alleged discrimination of minorities.

Key words: *Russian-Ukrainian war, Kharkiv, diaspora, interview, oral history research.*

Conflict of interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript. In addition, the author fully complies with ethical standards, including the inadmissibility of plagiarism, data falsification, and duplicate publication.

References

1. Listen, hear, understand: oral history of Ukraine of the 20th–21st centuries: collection of scientific works / edited by Doctor of History G. Grinchenko. Kyiv: LLC «ART BOOK», 2021. 352 p. (in Ukrainian)
2. Conversations with those who ask about the war: collection / edited by N. Otrishchenko. Lviv: Center for Urban History, 2024. 180 p. (in Ukrainian)
3. Shkabura Ya. The place of creativity in survival during the war: the experience of residents of Kharkiv and the region. *“Current issues in modern science (Series “Pedagogy”, Series “Law”, Series “Economics”, Series “Public Administration”, Series “Technology”, Series “History and Archaeology”)”*. No. 5(35). Kyiv, 2025. P. 1769-1778. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5\(35\)-1769-1778](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5(35)-1769-1778) (in Ukrainian)
4. Shkabura Ya. Peculiarities / challenges of oral history research of the modern Russian-Ukrainian war. *Days of Science - 2024: electronic collection of materials of the XIV International Scientific Conference of Students, Postgraduates and Young Scientists (May 27, 2024)*. Kyiv: VPC: “Kyiv University”, 2024. pp. 291-293. URL: http://www.history.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2024/10/Dni_nauky-2024_zbirnyk_materialiv.pdf (in Ukrainian)
5. Wylegała A. Methodology, ethics and safety in projects documenting the war and refugee experience after Russia’s invasion of Ukraine on 24/02/2022 (translation). *Wrocławski Rocznik Historii Mówionej*, 12. 2022. P. 332–339. URL: <https://doi.org/10.26774/wrhm.364>
6. Shkabura Ya. On the issue of the dangers of interviewing people in the liberated ukrainian territories (using the example of recordings made in 2024 in the Kharkiv region). *Bulletin of Science and Education (Series “Philology”, Series “Pedagogy”, Series “Sociology”, Series “Culture and Art”, Series “History and Archaeology”)*. No. 5(35). Kyiv, 2025. P. 2304-2312. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5\(35\)-2304-2312](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5(35)-2304-2312) (in Ukrainian)
7. Archive of the Center for Urban History of Central and East Europe. Project «Those Who Remained: Testimonies of Kharkiv Region Residents».

Текст надійшов до редакції 26.02.2026 / The text was received by the editors 26.02.2026

Текст затверджено до друку 14.04.2026 / The text is recommended for printing 14.04.2026

Текст опубліковано 30.05.2026 / The text was published on 30.05.2026